

The Issue of Ru'yetullah in Hadiths

Hadislerde Rü'yetullah Meselesi¹

Doç. Dr. Necmeddin ŞEKER

ORCID: 0000-0002-8201-753X

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi,
Kahramanmaraş/Türkiye, nseker38@hotmail.com

Ali TURĞAY

ORCID: 0000-0003-0777-4538

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi,
Kahramanmaraş/Türkiye, aliturgay_1985@hotmail.com

Makale Bilgisi/Article Info:

Geliş/Received: 09.09.2021 Düzeltme/Revised:26.10.2021 Kabul/Accepted:16.11.2021

Araştırma Makalesi / Research Article

Atıf / Cite as: Şeker, N. & Turğay, A. (2021). Hadislerde Rü'yetullah Meselesi. Antakiyat, 4(2), 237-262

Öz

Bu makalenin temel amacı, rü'yetullah, yani Allah'ın görülmesi meselesine hadisler ışığında bir fikir kazandırmaktır. Rü'yetullah, Allah'ın görülmesi anlamında kullanılan rü'yet ve Allah sözcüklerinden oluşmuş bir kelimedir. Rü'yetullah, erken dönemlerden itibaren âyet ve hadislerle temellendirilerek dinî terminolojiye kazandırılmış kelâmî bir kavramdır. Bu çalışmada konunun ihtilafli boyutu olan kelâmî tartışmalara girilmeden sadece ilgili rivayetler bağlamında dünyada, rüyada, mi'racda ve âhirette rü'yetullahın mahiyeti ve keyfiyeti ile ilgili hadisler kategorik bir tasnife tabi tutulmuştur. Bu kavramın tanımlanma ve kavramsallaşma süreci H. 2. asırda başlamıştır. İlgili âyet ve hadis metinlerine bakıldığında ispatının da inkârının da zor bir konu olması nedeniyle lehte ve aleyhte birçok görüşün ortaya çıktığı, hatta bundan ötürü de müstakil çalışmalara konu olduğu müşahede edilmektedir. Bu makalede esasen itikadî bir konu olan rü'yetullah mevzusu hadis ilmi açısından ele alınacaktır. Çalışma hadislerle ilgili rivayetlerin tespit ve tahlili ile sınırlıdır. Bu bağlamda önce rü'yetullah teriminin sözlük ve terim anlamları tespit edilerek kavramlaşma süreci ortaya konulacak daha sonra da ilgili rivayetler sistematik bir şekilde tasnif edilerek senet ve metin açısından değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Son olarak da söz konusu rivayetlerden elde edilen bilgi ve bulgular sonuç bölümünde raporlaştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Rivayet, Rü'yetullah, Âhiret, Mi'rac, Rüya.

¹ Bu araştırma sürecinde TR Dizin 2021 kuralları kapsamında "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde" yer alan tüm kurallara uyulmuş ve yönergenin ikinci bölümünde yer alan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemlerden" hiçbirini gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca bu araştırma "Etik Kurul İzni" gerektirmeyen bir çalışmadır.

Abstract

The main purpose of this article is to give an idea to the issue of seeing ru'yetullah/Allah in the light of hadiths. Ru'yetullah is a word formed from the words ru'yet and Allah, which are used to mean seeing Allah. Ru'yetullah is a theological concept that has been brought into religious terminology by being based on verses and hadiths since early times. In this study, without the theological debates, which is the controversial dimension of the subject, only in the context of the related narrations, the related hadiths were subjected to a categorical classification in terms of the nature and condition of ru'yetullah in the world, in dreams, in miraj and in the hereafter. The definition and conceptualization process of this concept started in the second century. When the relevant verse and hadith texts are examined, it is observed that many opinions have emerged in favor and against it, since it is a difficult subject to both prove and deny. In this article, the subject of rü'yetullah, which is essentially a matter of belief, will be discussed in terms of hadith science. The study is limited to the determination and analysis of the narrations related to the subject. In this context, firstly, the lexical and term meanings of the term ru'yetullah will be determined and the conceptualization process will be revealed, and then the related narrations will be systematically classified and evaluated in terms of promissory notes and text. Finally, the information and findings obtained from the rumors in question will be reported in the conclusion section.

Key Words: Hadith, Ru'yetullah, Narration, Hereafter, Mi'raj, Dream.

GİRİŞ

Allah'ı görme arzusu fitrî bir talep olarak tarihten günümüze hep merak konusu olmuştur. İnsanların Allah'ı görmek istemeleri, inat ve inkâr temeline dayanmadığı sürece yadırganacak bir mesele de değildir. Nitekim Kur'ân da önceki kavimlerin hatta bazı peygamberlerin bu konudaki taleplerine yer vermiştir. Doğal olarak Hz. Peygamber döneminde de sahâbe mevzuyla ilgi göstermiş, bu konudaki meraklarını dile getirmiş ve Hz. Peygamber ile paylaşmışlardır. O da zaman zaman bu konuda birtakım değerlendirmelerde bulunmuştur. Bunun sonucu olarak da bu konuda göz ardı edilmeyecek miktarda rivayet ortaya çıkmıştır. İlgili Kur'ân âyetlerinden ve hadis metinlerinden hareketle "rü'yetullah" mevzusu İslâm düşünce tarihinde önemli bir tartışma konusu olmuş ve değişik boyutlarıyla etraflı bir şekilde ele alınıp incelenmiştir. Özellikle Allah'ın görülüp görülemeyeceği, görülebilecekse nerede, ne zaman ve nasıl görülebileceği hususları erken dönemlerden itibaren başta itikadî mezhepler olmak üzere İslâm düşünürlerini hep meşgul etmiştir. Konuyla ilgili âyetlerden yapılan çıkarımlardaki yorum farklılıkları ve ilgili rivayetler arasındaki zâhirî tenâkuzlar bu tartışmaları alevlendiren unsurlar olarak görülmektedir. Mevzunun karakterindeki gizemlilik ve kapalılık da bunu tetikleyen diğer bir faktör olarak görülebilir. Bu sâiklerden hareketle erken dönemlerden itibaren özel bir istilâh olarak kavramlaşan rü'yetullah meselesi akaid ve hadis kitaplarında ayrı bir başlık olarak yer aldığı gibi müstakil çalışmalara da konu olmuştur.

1. Kavramsal Çerçeve

Rü'yetullah kavramı, doğrudan değilse de dolaylı olarak inanç esasları arasında zikredildiği gibi Allah'ın sıfatları arasında da mütalaa edilmiştir. Bu konu özellikle itikadî mezhepler nezdinde ele alınmış ve Dârekutnî'nin *Kitâbü'r-Rü'ye* gibi müstakil çalışmalara da konu olmuştur. Baştan ifade edelim ki İslâm düşünürleri nezdinde gerçekleşen bu tartışmalar, “hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir” ve “Onun benzeri hiçbir şey yoktur.”² gibi âyetlerde belirtilen temel ilkeler göz önünde bulundurularak devam etmiştir.

1.1. Rü'yetullah Kavramının Sözlük Anlamı

“Rü'yet” sözcüğü Arap dilinde رأى kökünden türetilmiş bir kelimedir. Kelimenin görmek, bakmak gibi birçok manası vardır.³ Kavramın ikinci kelimesi olan “Allah” sözcüğünün kökeni ile ilgili İslâm âlimleri, Arap dili filologları ve oryantalistler tarafından kelimenin mastarı olmadığı veya özel ad olduktan sonra sözlük anlamını kaybettiği gibi birçok farklı görüş ileri sürülmüştür. Ancak Allah sözcüğü, benimsenen genel kabule göre hiçbir kökten türememiş özel isimdir. Bunun yanı sıra farklı köklerden türetilen bir kelime olduğunu ileri sürenler de olmuştur.⁴

1.2. Kavramsallaşma Süreci

İslâm tarihinde rü'yetullah kavramı h. II. asrın ortalarından itibaren özel bir istilâh olarak kullanılmaya başlanmıştır.⁵ Rü'yetullah terkihi, Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadislerde birebir bulunmamaktadır. Hadis eserlerinde ise rü'yetullah tabiri yerine daha çok rü'yetü'r-rab⁶ terkihi kullanılmıştır.⁷ Rü'yetullah meselesi klasik hadis kaynaklarında dört ana başlıkta ele alınmıştır:

1. Dünyada Allah'ın peygamberler tarafından görülmesi,
2. Mi'rac gecesinde Hz. Muhammed tarafından görülmesi,
3. Rüyada görülmesi,
4. Âhirette mü'minler tarafından görülmesi

Kuşkusuz bu hususların neredeyse tamamı ya âyetlerin yorumundan veya kaynaklarda yer alan rivayetlerden çıkarılmış yahut da aklî birtakım çıkarımlara dayandırılmıştır. Meselâ dünyada rü'yetullah meselesine Kur'ân'dan -dolaylı da olsa- delil olarak kullanılan âyetlerin yanı sıra⁸ çoğunlukla aklî izahlarla, âhirette rü'yetullah

² Bk. Bakara 2/30; Şûrâ 42/11.

³ Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-muhît*, Komisyon (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1426/2005), “Rea,” 1285.

⁴ Bekir Topaloğlu, “Allah,” *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yay. 1989), 2/471.

⁵ Temel Yeşilyurt, “Rü'yetullah,” *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yay. 2008), 35/312.

⁶ Dârimî, *Müsned*, (Riyâd: Dâru'l-muğnî, 1412/2000), 2/1365; Tirmizî, *el-Câmiu's-Sahîh*, (Mısır, 1395/1975), “Sıfatü'l-cenne”, 39.

⁷ Yeşilyurt, “Rü'yetullah,” 35/314.

⁸ Bk. A'râf 7/143.

hususunda ise hem Kur’ân hem de hadislerden birçok delil getirilmektedir. Mir’ac gecesi⁹ ve rüyada rü’yetullah¹⁰ başlıkları ile ilgili deliller ise sadece hadislerde bulunmaktadır.

2. Hadis Metinlerinde Rü’yetullah Meselesi

Rü’yetullah ile ilgili hadisler başta *Kütüb-i Sitte* olmak üzere temel hadis kaynaklarının birçoğunda yer almaktadır. Bazı ekoller âhâd haber oldukları iddiasıyla rü’yetullah ile ilgili hadisleri reddetmişlerdir.¹¹ Ancak birçok âlim âhâd haberlerin kabul edilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.¹² Kettânî (1857-1927), bazı âlimlerin rü’yetullahın vaki olacağını haber veren rivayetlerin 20’den fazla sahâbeden geldiğini ve bu hadislerin mânevî mütevâtir seviyesine yükseldiğini ifade etmiştir. Bu zâviyeden bakıldığında tüm bu hadisleri zayıf görmek veya yok saymak mümkün görülmemektedir. Ancak mevzunun inanç alanına taalluk etmesi, söz konusu rivayetlerin kabulünde çok daha titiz bir tavır takınmayı gerektirmektedir. Söz konusu rivayetlerin sıhhat durumunun incelendiği, senet tenkidi kadar manaya delaletlerinin ele alındığı metin tenkidi de önem arz etmektedir. Bu rivayetlerin hiçbir tenkide tabi tutulmadan olduğu gibi kabul edilmesi de toptan reddedilerek görmezlikten gelinmesi de sıkıntılı sonuçlar doğuracaktır.¹³ Meselenin bütün yönleriyle ele alınıp incelenmesi uzun soluklu araştırmaları iktiza eden bir husus olup elbette ki bir makalenin sınırlarını aşacaktır. Dolayısıyla biz burada mevzuyu sadece ilgili rivayetlerin tespit ve tahlili muvacehesinde ele almakla iktifa edeceğiz. Bu bağlamda önce rü’yetullah konusundaki rivayetlerin tahririni yapıp sonra da metinleri mümkün olduğu kadar kısa değerlendirmelere tabi tutmaya çalışacağız.

Rü’yetullah ile ilgili hadislerin sadece *Kütüb-i Sitte*’de geçen rivayetlerini ele alarak değerlendiren çalışmalar¹⁴ mevcut olup kanaatimize göre konu eksik kalmıştır. Nitekim bu denli tartışmalı konuların tam anlaşılması, konuyla ilgili tüm bilgilerin bir araya getirilmesi neticesinde bütüncül bir bakışla gerçekleşir. Ayrıca çalışmada müstakil eserlerden de bahsedilmemiştir. İlgili rivayetlerin tespit ve tahlillerine geçmeden önce bu konuda telif edilmiş müstakil eserler hakkında kısa bilgi vermenin uygun olacağını düşünüyoruz. Literatür incelendiğinde özellikle bu konudaki rivayetleri bir araya toplayan özgün çalışmaların varlığı dikkat çeker.¹⁵ Bu bağlamda bahsedeceğimiz ilk eser Dârekutnî’ye aittir.

⁹ Müslim, *el-Câmi’u’s-Sahîh*, (Kahire: Dâru İhyâ’i’l-kütübî’l-Arabiyye, 1374/1955), “İmân,” 291-292.

¹⁰ Dârimî, *Müsned*, 2/1365.

¹¹ Kâdî Abdülcebbar, *Şerhü’l-Usûlü’l-Hamse*, ed. A. Osman (Kahire: Mektebetü Vehbe, 1416/1996), 768; Hamdi Gündoğar, *İslam İtikadında Sünnet* (İstanbul: Çıra Yayınları, 2014), 82; Y. Şevki Yavuz, Haber-i Vâhid, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yay. 1996), 14/354.

¹² Şâfîî, *Er-Risâle*, (Mısır: Mektebetü’l-Halebî, 1357/1940), 269-384; İbn Hazm, *el-İhkâm fî Usûli’l-Ahkâm*, (Beyrut: Dâru’l-âfâkı’l-cedîde, 1403/1983), 1/114; Gündoğar, *İslam İtikadında Sünnet*, 80.

¹³ Nuri Tuğlu, *Maturidîlik ve Hadis* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2016), 275.

¹⁴ Hasan Limon’un “Rü’yetullah İle İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi” adlı çalışması.

¹⁵ Dârekutnî, *Kitâbü’r-rü’ye*, (Ürdün: Mektebetü’l-menâr, 1411/1990), 1-418.

2.1. Dârekutnî, *Kitâbü'r-rü'ye*

Tam adı Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî (ö. 385/995) olan yazarımız, *Kitâbü'r-rü'ye* isimli eserinde rü'yetullah konusuyla ilgili hadisleri; âhirette rü'yetullah ve dünyada rü'yetullah olmak üzere iki ana başlık halinde gruplandırarak bir araya getirmiş, daha sonra da bu ana başlıkların altında ilgili hadisleri merfû, mevkuf ve maktû şeklinde sıralamıştır. Bu sıralamada ilk râvi esasını gözetmeyi de ihmal etmemiştir. Ara ara hadislerin sahih, hasen gibi sıhhat derecelerine de kısa notlarla değinmiştir. Hadisi rivayet ettikten sonra varsa hadisin farklı tariklerini de zikretmiştir. Art arda uzun hadisleri naklederken hadisin tamamını aktarmamış “aynı hadis, benzer hadis” gibi lafızlar kullanarak sadece atıfta bulunmuştur. Yer yer de zikrettiği hadisin metninde veya senedinde var olan eksik veya fazlalığa değinmiştir. Bazen hadisin kendisine âlî isnadla ulaştığı notunu da düşmüştür. Dârekutnî “ridâ”¹⁶ ve “bir nur gördüm”¹⁷ gibi rü'yetullah olayını yok sayan hadisleri eserine almamıştır. Yine aynı nedenlerden dolayı Hz. Âişe'den rivayet edilen hadislere¹⁸ de eserinde yer vermemesi manidardır.¹⁹

2.2. İbnü'n-Nehhâs, *Rü'yetullah li'bni'n-Nehhâs*

Tam adı Ebû Muhammed Abdurrahman b. Ömer b. Muhammed b. Saîd²⁰ olan İbnü'n-Nehhâs, 323/934 yılında doğmuş, 416/1025 yılında vefat etmiştir.²¹ Müellif bu eserinde konuyla ilgili on dört hadis nakletmiştir. Sahâbî tabakasındaki rivayet dağılımına bakıldığında bazılarından bir bazılarında ise iki hadis aktardığı görülmektedir. Hadisin, varsa farklı tariklerini de zikretmiştir. Ancak hadisler ve râvileri hakkında değerlendirmelerde bulunmamıştır.

2.3. Dekkâk, *Meclisü'l-implâ fi-rü'yetillah*

Tam adı Ebû Abdullah Muhammed b. Abdülvâhid b. Muhammed el-İsfahânî²² olan müellif bu kitabında rü'yetullah ile ilgili sekiz hadise yer vermiştir. Hadislerin rivayetinden sonra hadis ve râviler hakkında kısmî değerlendirmelerde bulunmuştur.²³ Dekkâk, 430-440 yılları arasında doğmuş 516/1122 yılında vefat etmiştir.

Rü'yetullah konusundaki rivayetleri derleyen eserleri tanıttıktan sonra bu rivayetlerin konularına göre tasnifine geçmek istiyoruz. Girişte de ifade edildiği üzere

¹⁶ Buhârî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, (Beirut: Dâru tavki'n-necât, 1422/2001), “Tefsîr,” 303.

¹⁷ Tirmizî, “Tefsîr”, 52.

¹⁸ Müslim, “İmân”, 77.

¹⁹ Dârekutnî, *Kitâbü'r-rü'ye*, 1-418.

²⁰ Zehebî, *Siyeru a'lâmü'n-nübelâ*, (Beirut: Müessesetu'r-risâle, 1430/1985), 17/314.

²¹ Zehebî, *Siyeru a'lâmü'n-nübelâ*, 17/314.

²² Zehebî, *Siyeru a'lâmü'n-nübelâ*, 19/174.

²³ Dekkâk, *Meclisü'l-implâ fi-rü'yetillah*, (Riyâd: Mektebetü'r-Rüşd, 1418/1997), 306.

bu konudaki rivayetler genel itibariyle dört ana başlık altında ele alınıp değerlendirilmiştir. Bunlar Allah'ın dünyada görülüp-görülemediği konusundaki rivayetler, âhirette görülebileceği ile ilgili rivayetler, mi'racda Hz. Peygamber'in rü'yetullahı mazhar olması konusundaki rivayetler ve rüyada rü'yetullah meselesini ihtiva eden rivayetlerdir. Şimdi bu başlıkların her birisi ile ilgili rivayetlerin tespit ve tahliline geçmek istiyoruz.

3. Âhirette Rü'yetullah Meselesi

Allah'ın görülmesi konusundaki hadislerin kahir ekseriyeti rü'yetullahın âhirette vuku bulacağı ile ilgilidir. Öyle ki rü'yetullahı kabul eden hiç kimse, bunun âhirette vuku bulacağına karşı çıkmamıştır. Hatta bazı ekoller âhirette rü'yetullah meselesini inanılması vacip olan konulardan saymışlardır.²⁴ Bu konudaki rivayetler şunlardır:

3.1. Rivayet ve Değerlendirme

Cerîr b. Abdullah (ö. 51/671) anlatıyor: Peygamber bir dolunay gecesi aya baktı ve: *“Siz şu ayı gördüğünüz gibi Rabbinizi de göreceksiniz. O’nu görmek için herhangi bir sıkıntı yaşamayacaksınız. Güneşin doğuşundan ve batmasından önce hiçbir namaz hususunda nefsiniz size baskın gelmesin. Bu namazları vaktinde kılın, vaktini geçirmeyin”* diye buyurdu. Sonra da şu âyeti okudu: *“Rabbini güneşin doğmasından ve batmasından önce hamd ile tesbih et!”*.²⁵ (diğer bir rivayette farklı olarak) İsmail: *Bunu yapın, kaçırmayın”* dedi.²⁶

Senedi altı kişiden oluşan bu rivayet sema lafzıyla aktarılmış olup hadisin râvileri sika kimselerden oluşmaktadır.²⁷ Tirmizî (ö. 279/892) de hadisin sahih olduğunu ifade etmiştir.²⁸ Bu hadis, rü'yetullahın âhirette vuku bulacağına dair Ehl-i sünnet'in dayanak olarak kullandığı naklî delillerdendir. Hadisin metninde geçen benzetme, rü'yetullahın gerçekleşeceğini anlatmaya yarayan bir ifade olup, insanların zihninde olayın canlanması için kullanılmıştır.²⁹ Rü'yetullahın gerçekleşmesi için karşı karşıya olmak ve bir yerde bulunmak gerekli görülmemiştir. Çünkü söz konusu şartlar, içinde bulunduğumuz dünya hayatı için geçerlidir. Âhiret için şart değildir. Bu gruba göre zikri geçen âyetler³⁰ hadislerle çelişkili değildir. Çünkü bu âyetlerde reddedilen, dünyada rü'yetullahın vuku bulması durumudur. Âyette Mûsâ'nın talebinin reddedilmesi ise âhirette vuku bulacak bir olayın acele edilerek dünyada vuku bulmasını istemesinden ötürüdür. Zira dünyada Allah hiçbir mahlûkata

²⁴ Eş'arî, *el-İbâne 'an usûlü 'd-diyâne li 'l-Eş'arî*, (Kahire: Dârü'l-ensâr, 1397/1976), 35-62.

²⁵ Bk. Tâhâ 20/130.

²⁶ Bk. Buhârî, “Mevâkîtü's-salât”, 16; “Tevhîd”, 24; Müslim, “Mesâcid ve Mevâdi'i's-salât”, 37.

²⁷ Zehebî, *Tezhîbü Tehzîbi'l-kemâl fi esmâ 'i'r-ricâl*, ed. M. Emin - G. Abbas (Kahire, 1425/2004), 8/32; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ' ve'l-luğât* (Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, no date), 1/121, 1/148; Nevvî, *el-Câmi' fi'l-cerh ve't-ta'dîl* (Beyrut: Âlimu'l-kütüb, 1412/1992), 1/460, 2/397, 3/115.

²⁸ Tirmizî, “Cennet”, 16.

²⁹ Tuğlu, *Maturidilik ve Hadis*, 274.

³⁰ A'râf 7/143; En'âm 6/103.

görünmemiştir. Söz konusu hadis ise âhirette rü'yetullahın vuku bulacağını haber vermektedir. Dolayısıyla âyetler ve hadis birbiriyle çelişkili değildir.³¹ Hadis âlimlerinin çoğu bahse konu olan rivayet ile ilgili yukarıdaki değerlendirmeye benzer yorumlar yapmışlardır.³²

Yukarıdaki hadisi Kur'ân'da rü'yetullah olgusu olmadığı iddiasıyla reddetmek, Kitap'ta bahsi geçmeyen ancak hadislerden öğrendiğimiz birçok dinî konunun kabul edilmemesini gerektirir. Kanaatimize göre böyle bir durum İslâm dininin insan hayatında uygulanmasını zorlaştıracaktır. Rü'yetullah meselesini kabul etmeyenlere göre, rü'yetullah teccîm ve teşbîhi gerektirdiği için ne ahirette ne de dünyada mümkün değildir.³³ Onlar yukarıdaki hadisi Kur'ân³⁴ ve akli delillerin yalanladığını iddia etmektedirler.³⁵ Çünkü Allah “Gözler O’nu idrak edemez”³⁶ ve “Onun benzeri hiçbir şey yoktur”³⁷ diye buyurmuştur. Allah’ın hiçbir şekilde yaratılmışlara benzemesi mümkün değildir.³⁸ Aynı şekilde Allah Hz. Mûsâ’nın görme talebini de “sen beni göremeyeceksin”³⁹ diyerek reddetmiştir. Bunlara göre hadisin sahih olduğu kabul edilse dahi buradaki “göstermek” kelimesinin “bilmek” anlamında yorumlanması gerekir. Nitekim kelimenin bu şekilde yorumlandığına dair âyetler de⁴⁰ bulunmaktadır.⁴¹

3.2. Rivayet ve Değerlendirme

Ebû Hüreyre’den (ö. 58/678) rivayet edildiğine göre peygambere bir grup insan, “yâ Resûlallah! Biz kıyamet gününde Rabbimizi görecek miyiz?” sorar. Peygamber: “bulutsuz bir günde, öğle zamanında güneşi görmek için birbirinizle itişip kakışır mısınız?” Onlar da “Hayır” dediler. Peygamber tekrar sorar “bulutsuz bir gecede ayın ön dördünde dolunayı görmek için birbirinizle itişir misiniz?” Onlarda: “Hayır” cevabını verirler. Peygamber buyurur: “nefsim yed-i kudretinde olan Allah’a yemin ederim ki, ay ve güneşten birini görmek için itişmediğiniz gibi Rabbinizi görmek için de itişmeyeceksiniz.”⁴²

³¹ İbn Kuteybe, *Te’vilü müşkili’l-Kur’ân*, (Lübnan: Mektebetü’l-İslâm, 1419/1999), 314.

³² İbn Kuteybe, *Te’vilü müşkili’l-Kur’ân*, 298; İbn Battal, *A’lâmü’l-hadis şerhu Sahîhi’l-Buhârî*, ed. Ebû Temîm Y. b. İbrâhîm (Riyâd: Mektebetü’r-Rüşd, 1423/2003), 1/523; el-Aynî, *‘Umdetü’l-kârî fi şerhi Sahîhi’l-Buhârî* (Beyrut: Dâru ihyâ’i-türâsi’l-’Arabî, 1348/1929), 5/41-44.

³³ Kâdî Abdülcebbar, *Şerhü’l-Usûlü’l-hamse*, 232; Şerafettin Gölcük, Cehmiyye, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yay. 1993), 7/235; Sevda A. Gürbüz, “Şîâ ve Sûfilerde Rü’yetullah Meselesi,” *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/8-9 (2018), 132.

³⁴ Bk. el-En’âm 6/103.

³⁵ İbn Kuteybe, *Te’vilü müşkili’l-Kur’ân*, 297; İbn Hacer, *Fethu’l-bârî ‘alâ Sahîhi’l-Buhârî*, ed. Muhammed Fuad Abdülbâkî (Beyrut: Dâru’l-ma’rîfe, 1379/1959), 4/139.

³⁶ Bk. En’âm 6/103

³⁷ Bk. Şûrâ 42/11.

³⁸ İbn Kuteybe, *Te’vilü müşkili’l-Kur’ân*, 297; İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, 4/319.

³⁹ Bk. A’raf 7/143.

⁴⁰ Furkân 25/45; Bakara 2/106.

⁴¹ İbn Kuteybe, *Te’vilü müşkili’l-Kur’ân*, 297; İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, 4/319.

⁴² Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, “Sünnet,” 20.

Senedi beş kişiden oluşan bu hadisin râvileri arasında sadûk vasıflı bir râvi olup diğer râvilerin ise sika olduğu tespit edilmiştir.⁴³ Dolayısıyla hadis senet bakımından hasen olarak nitelendirilebilir. İnsanlar açık havada güneşi görmek üzere herhangi bir karmaşıklık meydana getirmezler. Çünkü herkes bulunduğu yerde güneşi görebilir. Hadiste, âhirette vuku bulacak rü'yetullahın izdiham yaşanmaksızın, insanların güneşi görmesi durumuna benzetilmiştir. Bu şekilde rü'yetullahın âhirette herhangi bir izdiham ve karışıklık yaşanmaksızın rahat bir şekilde gerçekleşeceği ifade edilmiştir.⁴⁴ Ayrıca hadiste Allah aya benzetilmemiştir. Âhirette gerçekleşecek olan görme olayı dünyadakine benzetilmiştir.⁴⁵ Rü'yetullah meselesini kabul etmeyenler yukarıdaki hadisi, Kur'ân-ı Kerîm'in ve aklî delillerin yalanladığını iddia etmektedirler. Çünkü Allah âyetlerde "Gözler O'nu idrak edemez" ve "Onun benzeri hiçbir şey yoktur" diye buyurmaktadır.⁴⁶ Allah'ın hiçbir şekilde yaratılmışlara benzemesi mümkün değildir.⁴⁷ Hadis âlimlerinin birçoğu bahse konu olan rivayet ile ilgili yukarıdaki değerlendirmeye benzer yorumlar yapmışlar.⁴⁸

3.3. Rivayet ve Değerlendirme

Suheyb'ten (ö. 38/659) rivayet edildiğine göre Peygamber şöyle buyurdu: "Cennet ehli cennete girdiği zaman, Allah, size daha fazla bir şey vermemi ister misiniz?" diye buyuracak. Onlar da şöyle diyecekler; "Ey Allah'ım! Sen bizim yüzlerimizi ağartmadın mı? Bizi cennete koyarak cehennemden kurtarmadın mı? Bunun üzerine Allah örtüyü kaldıracak. Onlara Rablerine bakmaktan daha sevimli bir şey verilmemiştir." diye buyurdu.⁴⁹

Senedi altı kişiden oluşan bu rivayet sema lafzıyla aktarılmış olup hadisin râvileri sika kimselerden oluşmaktadır.⁵⁰ Dolayısıyla senet bakımından sahihtir. Hadiste geçen hicap, mecazî bir kullanım olup mânevî bir örtüyü veya perdeyi ifade etmektedir. Bir yoruma göre buradaki perde insanların görme duyularında var olan engeldir. Hadis, engelin kaldırılması sonucunda müminlerin Rablerini göreceğini ifade etmektedir.⁵¹ Nevevî (ö. 676/1277) konu ile ilgili görüşlerini şu şekilde aktarır: "Ehl-i

⁴³ Zehebî, *Siyeru a'lâmü'n-Nübelâ*, 4/408, 6/227, 15/9; Zehebî, *Tezhibü Tehzibi'l-kemâl*, 3/221; er-Râzi, *el-Cerh ve't-ta'dîl* (Beyrut: Dâru ihyâ'i-türâsi'l-'Arabî, 1271/1952), 8/41; Nevrî, *el-Câmi' fi'l-cerh ve't-ta'dîl*, 1/232, 319, 3/416; Şuayb el-Arnâvûd-Beşşâr Avvâd Ma'rûf, *Tahrîru Takrîbü't-tezhîb* (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1417/1996), 2/91.

⁴⁴ İbn Battal, *A'Lâmü'l-hadis*, 1/523.

⁴⁵ İbn Kuteybe, *Te'vîlü müşkili'l-Kur'ân*, 298.

⁴⁶ En'âm 6/103; Şûrâ 42/11.

⁴⁷ İbn Kuteybe, *Te'vîlü müşkili'l-Kur'ân*, 297; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 4/319; Aynî, *'Umdetü'l-kârî*, 5/41-44; Münâvî, *Feyzü'l-kadîr şerhu'l-Câmi'i's-sağîr* (Kahire: Dâru'l-ma'rîfe, 1356/1938), 2/554; Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî bi-şerhi Câmi't-Tirmizî* (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye 1353), 7/224-5

⁴⁸ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 4/319; Aynî, *'Umdetü'l-kârî*, 5/41-44; Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 7/224.

⁴⁹ Bk. Müslim, "İmân", 80.

⁵⁰ Makdisî, *el-Kemâl fi esmâ'i'r-ricâl*, (Küveyt: Şirketü Gerrâs, 1437/2016), 7/202; Zehebî, *Siyeru a'lâmü'n-Nübelâ*, 7/745; Zehebî, *Tezhibü Tehzibi'l-kemâl*, 1/301; Nevrî, *el-Câmi' fi'l-cerh ve't-ta'dîl*, 2/87, 2/93, 11/115.

⁵¹ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 13/431.

sünnet ekolünü oluşturan mezheplerin âlimleri rü'yetullahın mümkün olduğunu söylemişler ve âhirette vuku bulacağı yönünde görüş birliğine varmışlardır. Diğer ekoller ise aklen mümkün görmemiştir. İmam Eş'arî'nin "rü'yetullahın dünyada vuku bulduğu ve bulmadığı" şeklinde iki görüşü vardır."⁵²

3.4. Rivayet ve Değerlendirme

Ebû Rezîn (ö.?) Peygamber'e "Ey Allah'ın resûlu! Tek tek hepimiz Rabbimizi görecek miyiz? Yarattıkları arasında buna delil olabilecek benzer bir şey var mıdır?" diye bir soru sordu. Peygamber şöyle buyurdu: "Ey Ebû Rezîn! Hepiniz bedir gecesinde engel olmaksızın ayı görüyorsunuz değil mi?" Ebû Rezîn: "Evet görüyoruz" dedi. Peygamber: "Şüphesiz ay, Allah'ın mahlûklarından bir mahlûktur. Allah ise ondan büyük ve yücedir." dedi.⁵³

Senedi dokuz kişiden oluşan bu rivayet sema lafzıyla aktarılmış olup hadisin râvileri sika kimselerden oluşmaktadır.⁵⁴ Dolayısıyla hadis senet bakımından sahihtir. Bu hadiste Peygamber müminlerin Allah'ı ayrı ayrı⁵⁵ göreceklerini ifade etmiş, bu görme olayını da ayın görünmesine benzetmiştir. Ayın bir alâmet olarak zikredilmesi ise dolunay halinde insanlar tarafından ayrı ayrı görülebileceğini ve bu görmenin herhangi bir izdihama sebep olmadan gerçekleşeceğini ifade etmek içindir. Bir şeyin aynı anda birçok kişi tarafından görülebilmesinin mümkün olduğu, rü'yetullahın da bu şekilde meydana gelebileceği bu hadisten anlaşılmaktadır.

3.5. Rivayet ve Değerlendirme

İbn Ömer'den (ö. 243/858) rivayet edildiğine göre Peygamber şöyle buyurdu: "Cennetliklerin en aşağı derecesinde olan kimse, bahçelerini, eşlerini, bahşedilen nimetleri, hizmetçileri ve oturdukları koltuklarını bin senelik yürüme mesafesine kadar uzanmış olarak görecektir. En şerefli olan ise sabah ve akşam Allah'ın yüzüne bakacak olanlardır." Sonra Resûlullah "O gün birtakım yüzler aydındır. Rablerine bakarlar" âyetini okudu.⁵⁶

Senedi yedi kişiden oluşan bu rivayet sema lafzıyla aktarılmış olup hadisin râvileri arasında zayıf hadis aktaran bir râvi bulunduğu diğer râvilerin sika olduğu tespit edilmiştir.⁵⁷ Dolayısıyla hadis çok zayıftır. Bu hadiste cennet nimetlerinin en üst

⁵² Nevevî, *el-Minhâc* (Beirut: Dâru ihyâ'i-türâsî'l-'Arabî, 1392/1972), 3/15.

⁵³ Bk. Ebû Davûd, "Sünnet", 20.

⁵⁴ Makdisî, *el-Kemâl*, 3/440, 9/48; İbn Hacer, *Lisânü'l-mizân*, ed. A. Ebû Gudde (Beirut: Dâru'l-beşâiri'l-İslâmiyye, 1422/2002), 9/443; Zehebî, *Siyeru a'lâmü'n-Nübelâ'*, 7/745, 9/54, 9/141, 11/385; Nevri, *el-Câmi' fi'l-cerh ve't-ta'dil*, 1/375, 2/165.

⁵⁵ Sehârenpûrî, *Bezlü'l-mechûd fi halli Süneni Ebi Dâvûd* (Hindistan, 1427/2006), 13/151.

⁵⁶ Bk. Tirmizî, "Sıfatü'l-cenne", 17.

⁵⁷ Nesâî, *ed-Dua'fâ ve'l-metrûkîn*, (Beirut: Dâru'l-va'yi, 1396/1976), 27; Zehebî, *Siyeru a'lâmü'n-Nübelâ'*, 7/355, 9/513; Nevri, *el-Câmi' fi'l-cerh ve't-ta'dil*, 1/119, 2/5; Talat Koçyiğit, Abd b. Humeyd, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yay. 1988), 1/58.

derecede olanının rü’yetullah olduğu açıkça ifade edilmiştir. Ayrıca diğer rivayetlerde yer almayan “sabah akşam Rablerinin cemalini görürler” ifadesi bulunmaktadır. Başka hadislerde de bu bağlamda sabah ve ikindi vakitlerinde kılınan namazlara özellikle vurgu yapıldığı görülmektedir.⁵⁸

3.6. Rivayet ve Değerlendirme

Ebû Mûsâ el-Eş’arî (ö. 42/662-63)’den rivayet edildiğine göre Resûlullah şöyle buyurdular: *“Gümüşten ve altından iki cennet vardır. İçlerinde bulunan kaplar ve diğer eşyalar da altın ve gümüştedir. Adn cennetinde, cennetliklerle Rablerini görmeleri arasında Allah’ın vechindeki büyüklük ridasından başka bir şey yoktur.”*⁵⁹

Senedi altı kişiden oluşan bu rivayet sema lafzıyla aktarılmış olup hadisin râvileri sika kimselerden oluşmaktadır.⁶⁰ Dolayısıyla bu hadis de senet bakımından sahihtir. Hadiste müminleri Allah’ı görmekten alıkoyan bir engelin varlığından söz edilmiştir. İfadenin mecaz olması muhtemeldir. Engelin ise insanlara yönelik bir engel olduğu bilinmelidir. Aksi halde Allah’ın bir örtüye bürünmesi veya perde arkasına gizlenmesi mümkün değildir. Başka rivayetlerde *“onun örtüsü nurdur, eğer örtü kaldırılırsa yaratılmışların tamamı yok olur”*⁶¹ gibi ifadeler bulunmaktadır. Dolayısıyla örtüden maksadın bilinen maddi bir örtü değil, bilakis Allah’ın yüceliğinden ve büyüklüğünden kaynaklanan bir nur olması da muhtemeldir.⁶² Yaratılmışların Allah’ın zatına vakıf olmaları mümkün olmadığı için rü’yetullahın bu şekilde gerçekleşeceği anlaşılmaktadır. “Büyüklük ridası” olarak tercüme ettiğimiz “ridâü’l-kibriya” rü’yetullahı engel oluşturmayan mânevî bir örtü olarak anlaşılmalıdır. Bu hadisler birlikte değerlendirildiğinde Allah’ın âhirette müminlere tecellî edeceği anlaşılmaktadır. Ancak bu tecelli, Allah’ın belirleyeceği zaman dilimlerinde gerçekleşecektir. Bu durum Allah’ın büyüklüğünü ve azametini ortaya koymaktadır.

3.7. Rivayet ve Değerlendirme

Adî b. Hâtim (ö. 67/686)’den rivayet edildiğine göre Resûlullah: *“Sizden hiç kimse yok ki, Rabbi ile arada tercümansız ve onu görmekten alıkoyan bir engel olmaksızın konuşmasın”* diye buyurdu.⁶³

Bu hadisin senet zinciri altı râviden oluşmuştur. Senette yer alan râvilerden birinin “sadûk” diğer râvilerin ise sika olarak değerlendirildiği görülmektedir.⁶⁴

⁵⁸ Mübârekfûrî, *Tuhfetü’l-ahvezi*, 7/224-225.

⁵⁹ Bk. Buhârî, “Tefsîr”, 303, 304; “Tevhîd”, 24; Müslim, “İmân”, 80; Tirmizî, “Sıfatü’l-cenne”, 3; İbn Mâcê, “Mukaddime”, 13.

⁶⁰ Zehebî, *Siyeru a’lâmü’n-Nübelâ’*, 2/381, 5/5, 5/255; Nevrî, *el-Câmi’*, 2/116; Arnavûtî - Ma’rûf, *Tahrîru Takrîbü’t-tezhîb*, 2/262.

⁶¹ Müslim, “İmân”, 79.

⁶² İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, 13/431.

⁶³ Bk. Buhârî, “Tevhîd”, 24.

Dolayısıyla hadis hasendir. Hadise göre herhangi bir aracı ve engel olmaksızın bütün müminler âhirette Rableriyle konuşacak ve onun cemalini göreceklerdir.

3.8. Rivayet ve Değerlendirme

Suheyb (ö. 38/659)'e göre Peygamber “*güzel iş yapanlara (karşılık olarak) daha güzeli ve bir de fazlası vardır.*”⁶⁵ âyetini okudu ve şöyle buyurdu: “*Cennet ehli cennete girince: “ey cennet ehli! Size vadedilen bir şey verilmedi” diye ferman olunur. Cennet ehli: Allah yüzümüzü ağartmadı mı? Bizi cennete koymadı mı? derler. Tekrar aynı şekilde ferman edilir. Cennet ehli de aynı cevabı verirler. Allah cennettekilerle tecelli eder. Peygamber: İşte bundan ötürü Allah buyurur: “Güzel iş yapanlara (karşılık olarak) daha güzeli ve bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir kara bulaşır ne de bir zillet. Allah’ın cemaline tekrar bakarlar”* diye buyurdu.⁶⁶

Senedi beş kişiden oluşan hadisin râvileri sika kimselerden oluşmaktadır.⁶⁷ Bezzâr (ö. 292/905) hadisin râvilerinin sika ve güvenilir olduğunu açıklamıştır.⁶⁸ Dolayısıyla hadis senet bakımından sahihtir. Hadis rü’yetullahın âhirette vuku bulacağını kabul edenleri desteklemektedir. Çünkü burada bir âhret sahnesi tasvir edilmektedir. Rivayetdeki ziyade kelimesi de rü’yetullah olarak yorumlanmıştır.⁶⁹

3.9. Rivayet ve Değerlendirme

Saîd b. el-Müseyyeb (ö. 94/713)'in aktardığına göre bir gün Ebû Hüreyre (ö. 58/678) Saîd ile karşılaştı. Ebû Hüreyre kendisine: “Allah’tan beni ve seni cennet çarşısında bir araya getirmesini dilerim” dedi. Saîd: “Cennette çarşı var mı?” diye sordu. Ebû Hüreyre; “Evet var” diye cevap verdi. Peygamber bir gün şöyle buyurdu: “Cennet ehli cennete girdikleri zaman dünyada yaptıkları amellerine karşılık makamlarına yerleşirler. Dünya günlerinden cuma günü kadar kendilerine Allah’ı ziyaret etme izni verilir. Ebû Hüreyre: Ya Resûlellah! Rabbimizi görecek miyiz? diye sordum. Peygamber: “evet göreceksiniz. Siz güneşi ve ayı, ayın on dördüncü gecesinde ayı görmek için birbirinizle itişip kalkışır mısınız? diye buyurdu. Biz: “Hayır, birbirimizle itişip kakışmayız” dedik. Peygamber: “işte siz de aynı şekilde Allah’ı görmek için birbirinizle itişip kakışmayacaksınız. O mecliste bulunan hiç kimse kalmayacak ki, Allah ile konuşmasın. Hatta Allah sizden bir kişiye: “Ey Fulan! Şöyle yaptığın günü hatırlıyor musun? Dünyadaki bazı vefasızlıklarını günahlarını ona

⁶⁴ İbn Hacer, *Lisânü'l-mîzân*, 5/421; Zehebî, *Siyeru a'lâmü'n-Nübelâ*, 6/227, 12/222, 15/259; Nevri, *el-Câmi' fi'l-cerh ve't-ta'dîl*, 1/235; Şuayb el-Arnâvûd-Ma'rûf, *Tahrîru Takrîbü't-tezhîb*, 4/136.

⁶⁵ Yûnus 10/26.

⁶⁶ Bezzâr, *el-Bahrü'z-zehhâr*, (Medine: Mektebetü'l-'ulûm ve'l-hikem, 1430/2009), 6/15

⁶⁷ Dârekutnî, *Zikru esmâ'i't-tâbi'in ve men ba'dehüm mimmen sahat rivâyetühü 'inde'l-Buhârî ve Müslim*, ed. K. Y. Hût - B. Dânavî (Beyrut: Müessesü'l-kütüb'i-sekâfe, 1406/1985), 2/17, 5/220, 11/97; İclî, *Târîhü's-Sikât* (Dârü'l-Bâz, 1405/1984), 455; Nevri, *el-Câmi' fi'l-cerh ve't-ta'dîl*, 1/194, 2/87.

⁶⁸ Bezzâr, *Bahrü'z-zehhâr*, 6/815.

⁶⁹ er-Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb* (Beyrut: Dâru ihyâ'i-türâsi'l-'Arabî, 1420/1999), 17/241.

hatırlatacaktır. (O kişi) Ey Rabbim! Beni bağışlamaz mısın? Evet seni bağışladım. Sen bu konumuna benim bağışlamamla eriştin.” buyuracaktır. Peygamber: “Cennet halkı böyle oldukları vakitte bir bulut parçası üstlerini kaplayacak ve öyle güzel bir koku yağdıracak ki onun kokusuna benzer güzel bir koku hiç koklamamışlardır. Sonra Allah: “Sizin için hazırladığım ikrama gidiniz arzuladığınız ve canınızın çektiği şeyleri alınız” diye buyuracaktır. Peygamber devam eder: Eşlerimiz bizi karşılayacak ve “merhaba, hoş geldiniz ey sevdiklerimiz! Andolsun ki yanımızdan ayrılırken ki güzelliğinizden daha güzel ve kokunuzdan daha güzel bir koku ile geldiniz.” diyecekler. Biz de diyeceğiz ki: “Bugün Cebbâr olan Allah ile oturduk. Döndüğümüz -önceki hallerinden daha yakışıklı ve güzel kokulu- gibi dönmemiz bize lâyıktır diyeceğiz” diye buyurdu.⁷⁰

Senedi yedi kişiden oluşan bu rivayet sema lafzıyla aktarılmış olup hadisin râvileri sika kimselerden oluşmaktadır.⁷¹ Dolayısıyla hadis senet bakımından sahihtir. Hadiste âhirette rü’yetullahın cuma günü vuku bulacağı haberi verilmiştir. Rü’yetullah ziyaretinin süresinin ise dünya günlerinden cuma günü miktarınca olacağı ifade edilmiştir. Dolayısıyla bu hadisin rü’yetullahın gününe ve zamanına vurgu yaptığı anlaşılmaktadır.

3.10. Rivayet ve Değerlendirme

İbn Şihâb (ö. 124/742) kendisine Ömer b. Sâbit’in (ö. 111-120/729-737) bazı sahâbîlerden duyduğu rivayetleri aktardığını söyledi. Peygamber insanları deccâlden sakıncıdığı gün şöyle buyurdu: *“iki gözünün arasında kâfir yazılıdır. Yaptıklarından hoşnut olmayanlar -veya tüm müminler- o yazıyı okuyacaklardır. Biliniz ki! Ölmeden önce hiçbiriniz Allah’ı asla görmeyecektir”* diye buyurdu.⁷²

Senedi beş kişiden oluşan hadisin râvileri arasında sadûk vasıflı bir râvinin olduğu diğer kişilerin ise sika olduğu tespit edilmiştir.⁷³ Dolayısıyla hadis hasendir. Hadis, rü’yetullahın mümkün olduğuna işaret etmektedir. Eğer mümkün olmasaydı ölümle kayıt altına alınmasında bir fayda olmazdı. Dünyada mümkün olması ise tartışmalı bir konudur. Rü’yetullahın dünyada mümkün olmadığını savunan kesim görüşlerini yukarıdaki hadis ve âyete⁷⁴ dayandırmaktadırlar. Bir diğer dayanakları ise Mûsâ’nın⁷⁵ olayında olduğu gibi insanın zayıf bir varlık olmasıdır. Bundan ötürü dünyada rü’yetullahı mümkün görmemektedirler.⁷⁶

⁷⁰ Bk. Tirmizî, “Sıfatü’l-cenne”, 15.

⁷¹ Zehebî, *Tezhîbü Tehzîbi’l-kemâl*, 8/32; Şuayb el-Arnâvûd- Ma’rûf, *Tahrîru Takrîbü’t-tezhîb*, 2/298; Nevri, *el-Câmi’ fi’l-cerh ve’t-ta’dil*, 1/160, 2/81, 3/416.

⁷² Müslim, “Fiten ve Eşrâtu’s-sââ”, 19.

⁷³ Süyûtî, *Tabakâtü’l-hüffâz* (Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1403/1982), 214; İclî, *Târihü’s-Sikât*, 1/283, 2/405, 1/383; Zehebî, *Tezhîbü Tehzîbi’l-kemâl*, 32/554; İbn Hacer, *Tehzîbü’t-tezhîb* (Hindistan: Matbaâtu Dâiretü’l-meârifü’n-nizâmiye, 1326/1908), 11/450.

⁷⁴ Bk. En’âm 6/103.

⁷⁵ Bk. A’râf 7/143.

⁷⁶ Nevevî, *Minhâc*, 18/56.

3.11. Rivayet ve Değerlendirme

Hammâd b. Ca'fer'e göre İbn Ömer (ö. 243/858): Bu şekilde tüm nimetlerin en güzelini elde eder de daha güzel nimet olmadığını zanneder. Allah tecellî eder de onun yüzüne bakarlar. Allah'ın yüzüne baktıkları an, o ana kadar gördükleri ve tattıkları bütün nimetleri unuturlar. Allah ferman buyurur: "Ey cennet ehli! Tehliller getirin". Cennet ehli tehlil getirir. Allah ferman buyurur: "Ey Dâvûd! Dünyada övdüğün gibi kalk ve beni öv." Dâvûd kalkar ve Allah'ı över.⁷⁷

Senedi beş kişiden oluşan hadisin râvileri sika kimselerden oluşmaktadır.⁷⁸ Dolayısıyla hadis sahihtir. Yukarıda aktarılan ifade her ne kadar sahâbe kavli olarak isimlendirilse de içeriği dikkate alındığında hükmen merfû'dur. Çünkü bu tür gaybî konuları Allah ve kendisine haber verilmesi şartıyla Peygamber harici kimsenin bilmesi mümkün değildir. Nitekim hadisin sonunda Ahmed b. Yûnus (ö. 227/841), şöyle söyler: Ebû Şihâb (ö. 171/787)'a "Hâlid b. Dînâr (ö.?) en-Nîlî hadisi merfû olarak rivayet etmiştir" dedim. O da evet dedi. Hadiste, cennet ehline mükâfat olarak sunulan nimetlerinin bir tasviri yapılmıştır. Cennetteki nimetlerin güzellik ve lezzet olarak zirveye ulaştığı, daha güzel nimetlerin var olmadığı kanaati cennet ehlinde oluşmuş olduğu ifade edilmiş. Ancak cennetteki bu olağanüstü güzelliklerden daha güzel bir nimetin varlığından söz edilmiştir. Bu büyük nimetin, akılların tahayyül dahi edemediği ve tüm bu güzellikleri ve lezzetleri unutturan rü'yetullah nimetinin olduğu ifade edilmiştir. Tüm bu nimetlerin derece bakımından en düşük derecedeki insana verileceği göz önünde bulundurulursa cennete giren her müminin rü'yetullah nimetiyle mükâfatlandırılacağı sonucuna ulaşırız.

3.12. Rivayet ve Değerlendirme

Abdullah b. Mes'ûd (ö. 32/652-53): "Cuma namazına gitmek için acele edin. Çünkü Allah her cuma miskten beyaz kâfûr tepeciklerde cennet ehline görünür. İnsanların Allah'a yakınlığı dünyada cuma namazına gitmek için acele etmeleri kadardır." diye buyururdu.⁷⁹

Senedi altı kişiden oluşan bu rivayet sema lafzıyla aktarılmış olup hadisin râvileri sika kimselerden oluşmaktadır.⁸⁰ Dolayısıyla hadis sahihtir. Hadis mevkuf olup merfû hükmündedir. Hadiste, rü'yetullahın her cuma günü gerçekleşeceği ve Allah'a yakın olma durumu dünyada cuma namazına erken gitmekle orantılı olduğu ifade

⁷⁷ Humeyd, *el-Müntehab min Müsnedi Abd b. Humeyd*, (Riyâd: Dâru Bilensiyeye li't-tab'î ve't-tevzi', 1423/2002), 2/59.

⁷⁸ el-Buhârî, *Târîhü'l-kebîr*, ed. Muhammed Abdülmü'idhân (Haydarabad: Dâiretü'l-meârifî'l-Osmaniyye, no date), 3/147; Zehebî, *Siyeru a'lâmü'n-Nübelâ'*, 10/457; Râzi, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 3/143; Nevvî, *el-Câmi' fi'l-cerh ve't-ta'dil*, 2/5, 57.

⁷⁹ Dârekutnî, *Kitâbü'r-rü'ye*, 268,269.

⁸⁰ Zehebî, *Siyeru a'lâmü'n-Nübelâ'*, 1/462, 4/363, 7/94, 8/379, 10/596, 15/503; Nevvî, *el-Câmi' fi'l-cerh ve't-ta'dil*, 3/175.

edilmiştir. Dolayısıyla rü’yetullah nimetini elde etmek ve Allah’a yakın olmak isteyenlerin cuma namazına erken gitmeleri teşvik edilmiştir.⁸¹

3.13. Rivayet ve Değerlendirme

Câbir b. Abdullah’tan (ö. 78/697) rivayet edildiğine göre Peygamber: “Allah insanların tümüne tecellî eder. Ebû Bekir’e özel olarak tecellî eder” dedi.⁸²

Senedi altı kişiden oluşan hadisin râvileri arasında hadis uyduran bir râvi olduğu tespit edilmiştir.⁸³ Dolayısıyla hadis mevzudur.

3.14. Rivayet ve Değerlendirme

Rivayet edildiğine göre Amr b. Hasan (ö. 339/950) “Hayır, şüphesiz onlar, kıyamet günü Rablerini görmekten mahrum bırakılacaklardır”⁸⁴ âyeti hakkında şöyle dedi: “Allah kıyamet gününde herkese tecellî edecek, herkes onu görebilecektir. Sonra kâfirlere perde çekilecek ve onlar bir daha asla onu göremeyeceklerdir. Ebû İshâk İbrâhîm b. Hammâd’ın naklettiğine göre Mâlik b. Enes de bu âyeti delil göstererek rü’yetullahın sabit olacağını söylüyordu. Çünkü âyet kâfirler hakkındadır.”⁸⁵

Senedi altı kişiden oluşan hadisin râvileri arasında hadisleri metrûk bir râvi olduğu tespit edilmiştir.⁸⁶ Dolayısıyla bu rivayet de senet bakımından çok zayıftır. Maktû olarak rivayet edilen bu hadiste, Kur’ân’daki bir âyet yorumlanarak kâfirlerin Allah’ı göremeyeceği ifade edilmiştir. Kâfirler, Allah’ın emir ve buyruklarını dünyada reddetmiş, yerine getirmemişlerdir. Onların bu tutumuna karşılık Allah kâfirleri tüm nimetlerden mahrum bırakacağı gibi rü’yetullah nimetinden de mahrum bırakacaktır.⁸⁷

4. Dünyada Rü’yetullah Meselesi

Dünyada rü’yetullah, erken dönemlerden itibaren âlimlerin tartıştığı bir husus olup, konuyla ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Bir grup âlime göre dünyada rü’yetullah aklen mümkündür, ancak vuku bulmamıştır.⁸⁸ Diğer bir grup ise başta Mi’rac hadisesi olmak üzere Peygamber’in dünyada iken Allah’ı görmesinin mümkün olduğunu iddia etmişlerdir. Bunlar ilgili hadisi “biliniz ki! Ölmeden önce hiçbiriniz Allah’ı asla görmeyecektir”⁸⁹ yorumlamak suretiyle; “söz sahibi, söylediğinin genel

⁸¹ Dârekutnî, *Kitâbü’r-rü’ye*, 268, 269.

⁸² Dârekutnî, *Kitâbü’r-rü’ye*, 160.

⁸³ İbn Hacer, *Lisânü’l-mizân*, 5/515.

⁸⁴ Mutaffîfîn 83/15.

⁸⁵ Dârekutnî, *Kitâbü’r-rü’ye*, 303.

⁸⁶ Zehebî, *Siyeru a’lâmü’n-Nübelâ’*, 8/300, 11/70, 12/583, 15/36; Şuayb el-Arnâvûd- Ma’rûf, *Tahrîru Takrîbü’l-t-tezhîb*, 3/100.

⁸⁷ İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, 13/426.

⁸⁸ İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, 8/608.

⁸⁹ Müslim, “Fiten ve Eşrâtu’s-sââ”, 19.

hükümünün kapsamında değildir” kuralını işletmektedirler.⁹⁰ Bu konuda İmam Eş’arî’den iki görüş nakledilmiştir. Bu görüşler kısaca şöyledir; birinci görüş: dünyada rü’yetullah mümkün değil, ikinci görüş, mümkün olmasına rağmen vuku bulmamıştır.⁹¹

Dünyada rü’yetullahın mümkün olmadığını savunan kesim ise görüşlerini hadislerle⁹² ve âyetlerle⁹³ temellendirmeye çalışmışlardır. Meselâ; bunların bir dayanağı Mûsâ’nın⁹⁴ Allah’ı görme isteği ile ilgili olayda görüldüğü gibi insanın zayıf bir varlık olmasının rü’yetullahı mazhar olmasını mümkün kılmayacağı hususudur.⁹⁵ Zaten âlimlerin birçoğu da dünyada rü’yetullahın mümkün olmadığı konusunda ittifak etmiştir.⁹⁶ Netice itibarıyla Mi’rac hadisesi hariç dünyada rü’yetullahın vuku bulunduğu/bulacağı görüşü delillerden yoksun, şaz bir görüş olarak nitelendirilebilir.

5. Mi’racta Rü’yetullah Meselesi

Mi’rac olayı, İsrâ mûcizesinin bir bölümü ya da devamı olup semada gerçekleşen kısımdır. Mi’rac olayıyla ilgili ihtilaflar ise nispeten daha fazladır. Bu ihtilafların başlıca sebebi olayın olağanüstü bir hadise olmasının yanı sıra metinler arasındaki birtakım farklılıklardır. İsrâ ve Mi’rac mûcizesinin insanın aklını aşan bir vâkia olduğu gerçektir. Zira hâdis mûcize olarak nitelendirilen bir olay olup bu olayda zaman ve mekân kaydı ortadan kalkmıştır. Dolayısıyla da aklen künhüne vâkif olmak zordur. Doğrusu mûcizeleri aklen anlamaya çalışmak da kanaatimizce beyhude bir çabadan başka bir şey değildir.

Mi’racta rü’yetullahın vuku bulup bulmadığı meselesi sahâbîler arasında da tartışma konusu olmuştur. Bazı sahâbîler, bu gecede Hz. Peygamberin Rabbini görmesinin mümkün olduğunu, akla aykırı bir yönünün olmadığını savunurken, bazıları da Peygamberin Cebrail’i kendi suretinde gördüğünü ileri sürmüşlerdir.⁹⁷ Bazı sahâbîler ise Peygamberin Allah’ı bizzat gördüğünü söylemişlerdir. Ancak bunlar da iki kısma ayrılmış; bazıları kalbiyle gördüğünü iddia etmiş, diğerleri ise bizzat gözüyle gördüğünü ileri sürmüşlerdir. İlgili rivayetler incelendiğinde Mi’rac gecesinde rü’yetullahın kalben vuku bulunduğu yani olayın mânevî olarak gerçekleştiği görüşü daha ağır basmaktadır.⁹⁸ İlgili rivayetler -sahih olmak kaydıyla- esas alınacak olursa Peygamberin Mi’rac’ta Allah’ı gördüğü ve O’nunla konuşma şerefine nail olduğu kanaati ağır basmaktadır. Görme olayının mahiyeti konusunda ise kesin bir bilgiye

⁹⁰ İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, 8/608.

⁹¹ Nevevî, *Minhâc*, 3/15.

⁹² Buhârî, “Mevâkîtü’s-salât”, 16, “Tevhîd”, 24, “Tefsîr”, 2; Müslim, “Fiten ve Eşrâtü’s-sâa”, 19; İbn Mâce, “Mukaddime”, 13; Dârekutnî, *Kitâbü’r-rü’ye*, 98.

⁹³ En’âm 6/103; A’râf 7/143; Kıyâme 75/22-3; Yûnus 10/26.

⁹⁴ A’râf 7/143.

⁹⁵ Nevevî, *Minhâc*, 18/56.

⁹⁶ Yeşilyurt, “Rü’yetullah,” 35/314.

⁹⁷ Yeşilyurt, “Rü’yetullah,” 35/314.

⁹⁸ İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, 8/608.

sahip değiliz. Peygamberin Allah'ı görmüş olduğundan bahsetmemesi, görmediğine delalet etmez. Kesin olarak görmediğini ifade eden bir nakil de yoktur. İfade ettiğimiz gibi görmenin mahiyeti ve keyfiyeti bilinemez. Bu konudaki rivayetler şunlardır:

5.1. Rivayet ve Değerlendirme

İbn Abbas'tan (ö. 68/687-88) rivayet edildiğine göre Peygamber şöyle buyurdu: *"Allah ve Tebâreke'yi gördüm."*⁹⁹

Senedi altı kişiden oluşan hadisin râvileri arasında makbul bir râvi olduğu diğer râvilerin ise sika olduğu tespit edilmiştir.¹⁰⁰ Dolayısıyla hadis hasendir. Hadisin metni, Peygamberin Allah'ı görmüş olduğunu açıkça ifade etmiştir. Hadiste geçmiş zaman dilimi kullanımı hadisin, Peygamberin rüyada gördüğüne veya mi'racta gördüğüne işaret olabilir. Ancak Peygamberin bizzat gözlerle mi'racta Allah'ı görmesi daha makuldür. Çünkü hadiste gözler ifadesi kullanılmıştır. Bu şekildeki kullanım rüyada olma ihtimalini zayıflatmaktadır.

5.2. Rivayet ve Değerlendirme

Ebû Seleme'den (ö. 94/712-13) rivayet edildiğine göre İbn Abbas (ö. 68/687-88): "Peygamber, Allah'ı gördü" dedi. Ebû Hâtim (ö. 354/965): İbn Abbas'ın Peygamber Allah'ı gördü ifadesinin anlamı yücelik bakımından hiçbir insanın ulaşmadığı makamda Allah'ı kalbiyle görmesidir" dedi.¹⁰¹

Senedi altı kişiden oluşan hadisin râvileri arasında makbul vasıflı râvilerin varlığı tespit edilmiştir.¹⁰² Dolayısıyla hadisin sıhhat derecesi hasendir. Sahâbeye isnad edilen söz veya fiiller hadis usûlünde mevkuf olarak tanımlanır. Hadiste, İbn Abbâs'ın (ö. 68/687-88), "Peygamber Allah'ı gördü" şeklindeki ifadesi Ebû Hâtim (ö. 354/965) tarafından yorumlanmıştır. Ebû Hâtim (ö. 354/965), aslında bu görmenin mutlak bir görme yani dünyadaki gözlerle gerçekleşen bir görme olmadığını, özel bir şekilde, özel bir yerde kalple meydana gelmiş bir görme olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Peygambere tahsis edilmiş özel bir makamın varlığından da söz edilmiştir. Bu özel durum hiçbir insanın şeref bakımından asla ulaşamayacağı bir yerdir. Bu makamda Peygamber Allah'ı kalbiyle görmüştür.

5.3. Rivayet ve Değerlendirme

Abdullah b. Şakik (ö.108/726), Ebû Zerr'e (ö. 32/653) Resulûllah'ı görsem ona bir soru soracaktım dedim. Ebû Zerr: Ona ne soracaktın? dedi. Abdullah b. Şakik:

⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, ed. Şuayb el-Arnâvûd (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1412/1992), 4/51.

¹⁰⁰ Zehebî, *Siyeru a'lâmü'n-Nübelâ'*, 10/242; Nevri, *el-Câmi' f*, 1/194, 1/482, 2/219, 2/283.

¹⁰¹ Bk. Tirmizî, "Tefsîr", 52.

¹⁰² Zehebî, *Siyeru a'lâmü'n-Nübelâ'*, 1/151, 12/245; Râzi, *El-Cerh ve't-Ta'dîl*, 9/295; Nevri, *el-Câmi' fi'l-cerh ve't-ta'dîl*, 1/482; Şuayb el-Arnâvûd- Ma'rûf, *Tahrîru Takrîbü't-tezhîb*, 1/499.

Peygamber Allah'ı gördü mü? diye soracaktım. Ebû Zerr ona şu karşılığı verdi: “Ben bu soruyu sordum. Peygamber: “O bir nurdur, onu nasıl görebilirim” diye buyurdu.”¹⁰³

Senedi yedi kişiden oluşan hadisin râvileri arasında makbul vasıflı bir râvi olduğu tespit edilmiştir.¹⁰⁴ Tirmizî hadisin hasen olduğunu ifade etmiştir.¹⁰⁵ İmam Nevevî'ye (ö. 676/1277) göre bu hadiste yer alan “o bir nurdur onu nasıl göreyim” ifadesi Allah'ı görmediğine işaret etmez. Bu durum Allah'ın zatını, mahiyetini görmekten alıkoyan veya gözlerimizde var olan görme kabiliyetinin sınırına işaret eder. Çünkü Allah, görenin görebileceği kadar tecellî eder. Yoksa Allah'ın zatının tam olarak görülmesi ve idrak edilmesi mümkün değildir. Hadiste yer alan “nur” kelimesinden maksat da insanların nihâî olarak görebileceği son şey olmalıdır.¹⁰⁶ Dolayısıyla hadis rü'yetullahın gerçekleştiğini ifade eder.

5.4. Rivayet ve Değerlendirme

Şa'bî'den (ö. 104/722) nakledilen rivayete göre, İbn Abbas (ö. 68/687-8) Arafat'ta Kâ'b ile karşılaştı ve ona bir şey sordu. Bunun üzerine Kâ'b öyle bir tekbir getirdi ki, dağlarda yankı yaptı. İbn Abbas dedi ki: “Biz Haşim oğullarınız.” Kâ'b da “Allah görünmesiyle konuşmasını Peygamber ile Hz. Mûsâ arasında taksim etti. Mûsâ Rabbi ile iki sefer konuştu. Peygamber de Rabbini iki sefer gördü.” dedi.¹⁰⁷

Senedi altı kişiden oluşan hadisin râvileri arasında zayıf hadis rivayet eden olduğu tespit edilmiştir.¹⁰⁸ Dolayısıyla hadis zayıftır. Hadis mevkuf bir hadistir. Allah, peygamberlerini tevhide davet etme yolunda kuvvetlendirmek istediğinde onların eliyle mucizeler meydana getirir. Tevhide çağrı için gösterilen mucizeler farklıdır. Farklı olan mucizeler yine farklı peygamberlerin elleriyle gerçekleşmiştir. Yukarıdaki rivayet aslında bu gerçeği açıklamıştır. Mûsâ'ya Allah ile konuşma, Hz. Peygambere ise rü'yetullah mucizesi verildiği ifade edilmiştir. Ayrıca rivayetin sonunda rü'yetullah olayının iki defa gerçekleştiği belirtilmiştir.

5.5. Rivayet ve Değerlendirme

İbn Abbas (ö. 68/687-88) “*Kalp, (gözün) gördüğünü yalanlamadı*” âyetinden “*Sidretü'l Müntehâ'nın yanında*” âyetine kadar okudu ve şöyle dedi: “Peygamber Allah'ı kalbiyle iki defa gördü.” Sonra “(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az oldu”¹⁰⁹ âyetini okudu. Peygamber Allah'ı gördü.” dedi.¹¹⁰

¹⁰³ Bk. Tirmizî, “Tefsîr”, 52.

¹⁰⁴ Zehebî, *Siyeru a'lâmü'n-Nübelâ'*, 12/224; Makdisî, *el-Kemâl*, 6/190; İbn Hacer, *Lisânü'l-mizân*, 9/443; Râzî, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 2/510, 9/295; Nevvî, *el-Câmi'*, 2/383.

¹⁰⁵ Bk. Tirmizî, “Tefsîr”, 52.

¹⁰⁶ Nevevî, *Minhâc*, 3/12.

¹⁰⁷ Tirmizî, “Tefsîr”, 52.

¹⁰⁸ Zehebî, *Siyeru a'lâmü'n-Nübelâ'*, 4/295, 6/285, 8/455, 12/97; Nevvî, *el-Câmi'* 1/482.

¹⁰⁹ Necm 53/9.

Senedi yedi kişiden oluşan hadisin râvileri arasında sadûk vasıflı râviler olduğu tespit edilmiştir.¹¹¹ Dolayısıyla hadis senet bakımından hasen olarak nitelendirilebilir. Bu rivayet mevkuf bir hadistir. Hadiste, Peygamberin Allah'ı, kalbiyle iki defa gördüğü ifade edilmiştir. İbn Abbas'tan (ö. 68/687-88) rivayet edilen diğer hadislere bakıldığında Allah'ın dünyada gözlerle görülmesi reddedilmiştir. Hz. Âişe (ö. 58/678) de aynı görüştedir. Çünkü Âişe (ö. 58/678) mutlak olarak rü'yetullah meselesini reddetmemiştir. İnkâr ettiği kısım dünyada gözle görme kısmıdır.¹¹² Mi'rac gecesinde Peygamber'in Allah'ı görmediği, o gecede gördüğü zatın aslında Cebrail olduğu yönünde de hadisler rivayet edilmiştir. Buna göre Peygamberin Mi'rac gecesinde, Cebrail'i iki defa aslî suretinde gördüğü anlaşılmaktadır. Nitekim Necm suresindeki âyette¹¹³ de buna işaret vardır. Çünkü âyette mekândan söz edilmiştir. Allah'ın bir mekânda bulunması ise mümkün değildir.¹¹⁴ Dolayısıyla buradaki rü'yetullahın kalbî olduğunu söylemek daha isabetli bir yaklaşım olacaktır.

5.6. Rivayet ve Değerlendirme

Sâib b. Zeyd (ö 80/699)'ten rivayet edildiğine göre Ammâr b. Yâsir (ö. 37/657) Peygamberin şöyle dua ettiğini rivayet etti: “Ey Allah'ım! Gaybı bilensin! Mahlukatlarına karşı kudretlisin! Yaşamak benim için hayırlı ise beni yaşat. Ölüm benim için daha hayırlı ise ruhumu al. Ey Allah'ım! Gizli ve aşikâr hallerimde senden hakkıyla korkmayı nasip et. Rıza ve öfke anında hakkı söylemeyi nasip et. Zenginlik ve fakirlikte itidalli olmayı nasip et. Bana bitmeyen bir nimet nasip et. Tükenmeyen bir göz aydınlığı nasip et. Kazaya rıza göstermeyi ve ölümden sonra kolay bir hayat nasip et. Yüzüne bakmanın lezzetini, zarar verici bir hastalık ve saptırıcı bir fitneye uğramaksızın sana kavuşmanın özlemini nasip et. Ey Allah'ım! Bizi iman güzelliği ile süsle ve bizi hidayete ermiş, doğru yolun rehberleri kıl.”¹¹⁵

Senedi yedi kişiden oluşan hadisin râvileri arasında sadûk vasıflı râviler olduğu tespit edilmiştir.¹¹⁶ Dolayısıyla hadis hasendir. Hadiste, Peygamber duada Allah'tan yüzüne bakmanın lezzetini temenni etmiştir. Böyle bir temenni rü'yetullahın mümkün olduğunu ve dualarda talep edilmesinin caiz olduğunu anlıyoruz. Ancak buradaki yüz, bizlerin bildiği anlamda bir yüz olarak anlaşılmamalıdır. Buradaki yüzün nasıllığını bilmediğimiz bir mahiyeti bulunmalıdır.

¹¹⁰ Müslim, “İmân”, 77; Dârekutnî, *Kitâbü'r-rü'ye*, 34, 343, 350, 351, 353, 355.

¹¹¹ Zehebî, *Tezhîbü Tehzîbi'l-kemâl*, 4/408, 6/227, 15/9; Makdisî, *el-Kemâl*, 8/280; Râzi, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 8/41; Nevrî, *el-Câmi' fi'l-cerh ve't-ta'dîl*, 1/266, 1/482.

¹¹² İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 8/608.

¹¹³ Necm 53/31.

¹¹⁴ Aynî, *'Umdetü'l-kârî*, 19/199.

¹¹⁵ Dârekutnî, *Kitâbü'r-rü'ye*, 256, 257.

¹¹⁶ Zehebî, *Siyeru a'lâmü'n-Nübelâ'*, 3/437, 6/110, 7/457, 15/259; Râzi, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 5/397; Arnâvûtî - Ma'rûf, *Tahrîru Takrîbü't-tezhîb*, 4/136.

6. Rüyada Rü'yetullah Meselesi

Allah'ın rüyada görülüp, görülmemesi meselesi zat-ı akdesin ulûhiyeti açısından sıkıntılı bir yaklaşım olabileceği endişesinden dolayı bu konuda oldukça ihtiyatlı yorumlar yapılmıştır. Zira İslâm inancında Allah'ın muteâl/aşkın olma vasfı asla göz ardı edilmemiştir. Ancak dünya hayatından farklı bir şekilde cereyan eden rüya âleminde Allah'ın görülebilmesi meselesi tartışılmalıdır. Nihâyetinde rüya âlemi, dünya âleminden daha soyut ve metafizik bir âlem olup, dünyada mümkün olmayan bazı durum ve haller orada cereyan edebilmektedir.¹¹⁷

Peygamberlerin rüyada rü'yetullaha mazhar olabilmeleri konusunda bir ihtilaf bulunmamaktadır.¹¹⁸ Bazı âlimler, peygamberler dışındaki insanların Allah'ı rüyada görebilmelerini mümkün görmezler. Ancak naslara bakıldığı zaman Allah'ın rüyada görünürlüğünü reddeden herhangi bir kayıt da yoktur. Nitekim bu görme olayı normal görme olayından farklı bir şekilde meydana gelecektir. Çünkü rüyada görülen şey, o şeyin kendisi değil bir sureti veya benzeri olacaktır. Suret ve benzeri olma durumunun ise Allah hakkında düşünülmesi mümkün değildir. Ancak teorik olarak mümkün olan bu görme olayı, keyfiyeti bilinmeksizin gerçekleşebilir. Nitekim Allah'a herhangi bir cisim ya da suret nispet etmeksizin O'nu tanımak bilmek mümkündür.¹¹⁹

6.1. Rivayet ve Değerlendirme

İbn Abbas (ö. 68/687-88)'tan nakledilen rivayete göre Peygamber: *"Bu gece rüyada Rabbimi en güzel surette gördüm..."* dedi.¹²⁰

Senedi altı kişiden oluşan hadis râvileri sika kimselerden oluşmaktadır.¹²¹ Dolayısıyla hadis senet bakımından sahihtir. Hadiste Peygamber'in rüyada Allah'ı gördüğü bizzat kendisi tarafından ifade edilmiştir. Bu da peygamberin rüyada Allah'ı görebilmesinin mümkün olduğunu göstermektedir.

7. Hz. Âişe'nin Rü'yetullah Olayına Bakış Açısı

Mesrûk'un (ö. 63/683 [?]) anlattığına göre Âişe'nin (ö. 58/678) (r. anha) yanında oturuyor iken kendisine seslenerek: *"Ya Ebâ Âişe (Mesrûk)! Üç şey vardır ki bunlardan birini söyleyen Allah'a en büyük iftirayı yapmış olur. Mesrûk: O üç şey nedir? diye sordum. Âişe (r. anha): "Her kim Peygamberin Rabbini gördüğünü iddia ederse Allah'a büyük bir iftirada bulunmuş olur"* dedi. Ben dayanmış vaziyetteydim. Hemen oturarak şöyle dedim; *"Ya Ümme'l-müminin! Bana müsaade et, acele etme*

¹¹⁷ Temel Yeşilyurt, *Tanrı'nın Aşkınlığı Bağlamında Ru'yetullah Sorunu* (Malatya: Kubbealtı Yayınları, 2001), 206.

¹¹⁸ İbn Hacer, *Fethu'l-bâri*, 12/387.

¹¹⁹ Yeşilyurt, *Tanrı'nın Aşkınlığı Bağlamında Ru'yetullah Sorunu*, 207.

¹²⁰ Bk. Tirmizî, "Tefsîr", 39.

¹²¹ Zehebî, *Siyeru a'lâmü'n-Nübelâ'*, 4/468, 6/16, 7/5, 9/564, 12/257; Nevri, *el-Câmi' fi'l-cerh ve't-ta'dil*, 1/482; Koçyiğit, "Abd b. Humejd," 1/58.

Allah: “*Andolsun o, Cebrâil’i apaçık ufukta gördü.*”¹²² “*Andolsun ki, o, Cebrail’i bir başka inişte daha (aslı suretiyle) görmüştü*”¹²³ buyurmadı mı? dedim. Âişe (r. anha): “Bu ümmetten, bu meseleyi Peygambere ilk soran kişi benim” dedi. Peygamber buyurdular ki: “O ancak Cibril’dir. Ben onu iki defadan başka yaratıldığı şekilde görmedim. Onu semadan inerken vücudunun büyüklüğü yer ile gök arasını kaplamış olarak gördüm” Hem sen Allah’ın (kendisi hakkında): “*Gözler onu idrak edemez ama O, gözleri idrak eder.*” O, en gizli şeyleri bilendir.”¹²⁴ buyurduğunu duymadın mı? Allah’ın: “*Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla yahut perde arkasından konuşur. Yahut bir elçi gönderip, izniyle ona dilediğini vahyeder. Şüphesiz O yücedir, hüküm ve hikmet sahibidir.*”¹²⁵ Buyurduğunu duymadın mı? ...¹²⁶

Senedinde altı kişi bulunan hadisin râvileri sika kimselerden oluşmaktadır.¹²⁷ Dolayısıyla hadis sahihtir. Hadiste, Âişe’nin rü’yetullahı inkâr ettiği görülmektedir. İbn Abbas ve birçok sahâbî ise rü’yetullahın mümkün olduğunu, âhirette vuku bulacağını hatta mi’racte vuku bulduğunu söyleyenler olmuştur. Sahâbîler arasında fikir ayrılıklarının olması gayet normal bir durumdur. Sonuçta sahâbîler de insandır. İnsanların olduğu her yerde fikir ayrılıklarının olması mümkündür. Ancak burada mesele rü’yetullah meselesidir ki bu konu insanların akıl yürütme veya beş duyu organıyla elde ettikleri bilgi türlerinden değildir. Çünkü gayba dair bir bilgidir. Gayba dair bilgileri insanlar ya vahiyden ya da peygamberlerden öğrenebilirler. Sahâbîler; Hz. Âişe ve İbn Abbas Peygambere yakın kişilerdir. Peygamberin bu tür konularda yanlış bilgi vermesi düşünülemez. Sahâbenin de bu tür konularda farklı bilgi sahibi olmaları imkânsızdır. Çünkü rü’yetullah konusu akaid konularından biridir. Akaid konularında yanlış bir anlama veya bilgi varsa diğer müminlerin yanlış ortadan kaldırmak veya düzetmek adına uyarıda bulunmaları gerekir. Uyarıldıklarına dair herhangi bir görüşe rastlanılmamıştır. Dolayısıyla iki görüşü ortak bir noktada birleştirmek gerekir. Bu iki farklı düşünceyi ortak bir noktada buluşturmak mümkündür. Hz. Âişe’nin rü’yetullahı reddetmesini dünya hayatında gözle, İbn Abbas’ın rü’yetullahı kabul etmesini de kalp ile görmeye yormak en doğru yaklaşım olsa gerektir. İbn Abbas’tan gözleriyle görmedi, kalbiyle gördü ve gördü anlamında iki farklı hadis rivayet edilmektedir. Mutlak olarak gördü diye rivayet edilen hadisleri de kalbiyle gördü anlamındaki rivayetlerin altına sokmak mümkün olduğundan o rivayetleri de böyle anlamamızın doğru olacağı kanısındayız.¹²⁸

¹²² Tekvîr 81/23.

¹²³ Necm 53/13.

¹²⁴ En’âm 6/103.

¹²⁵ Şûrâ 42/51.

¹²⁶ Müslim, “İmân”, 77.

¹²⁷ Zehebî, *Siyeru a’lâmü’n-Nübelâ’*, 4/64, 4/295, 6/377, 9/108, 11/490; Şuayb el-Ârnâvûd-Ma’rûf, *Tahrîru Takrîbü’t-tezhîb*, 4/425.

¹²⁸ İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, 8/608; Mübârekfûrî, *Tuhfetü’l-ahvezî*, 8/351; Aynî, *Umdetü’l-kârî*, 19/199.

Kalbiyle gördü ifadesi bilgi edindi anlamında anlaşılmasın. Bu tür mûcizelerde görmek için, göz şart değildir. Nitekim âhirette insanın derisi şahitlik¹²⁹ yapacaktır ki deride dil yoktur. Allah'ın görmeyi nasıl ki insanların gözünde var ediyorsa aynı şekilde kalpte de var etmesi mümkündür. Hatta hiçbir şey olmadan da görmeyi yaratabilir. Sonuç olarak Hz. Âişe rü'yetullahın dünyada gözle görme şeklindeki iddiasıdır. Nitekim İbn Abbas'ın böyle bir iddiası yoktur. Dolayısıyla, Peygamber için rü'yetullahın dünyada kalp ile gerçekleşmiş olduğunu düşünmekteyiz.¹³⁰

SONUÇ

“Rü'yet” kelimesi Arapça'da رأى kökünden türetilmiş bir mastardır. Bu kelimenin kaynaklarda görmek, bakmak, inanmak, bilmek, sanmak, sonunu düşünmek, tefekkür etmek, planlamak ve rüya görmek gibi manalarda kullanıldığı bilinmektedir. Rü'yetullah terkibi, Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadislerde birebir bulunmamaktadır. İslâm tarihinde rü'yetullah kavramı hicrî II. asrın ortalarından itibaren kelâmî bir ıstılah olarak kullanılmaya başlanmıştır. Rü'yetullah meselesi kaynaklarda genel olarak; dünyada gerçekleşmesi, Mi'rac gecesinde vuku bulması, rüyada tahakkuk etmesi ve âhirette gerçekleşmesi şeklinde dört ana başlıkta ele alınmıştır. Hadisçilerin birçoğu bu meseleye ilgi ve alakalarını ya yazdıkları eserlerin bir bölümünde veya bu konuda yazdıkları müstakil kitaplarda ortaya koymuşlardır.

Âhirette rü'yetullahın gerçekleşeceği kanaati Kur'ân'dan ve hadislerden elde edilen bilgi ve bulgularla temellendirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda bazı hadislerde rü'yetullahın cuma gününde miktarının ise cuma günü kadar olduğu ifade edilmiştir.

Dünyada rü'yetullah, âlimlerin tartıştığı bir konu olup, konuyla ilgili iki farklı görüş bulunmaktadır. Bir grup âlime göre aklen mümkündür. Ancak vuku bulmamıştır. Diğer âlimlere göre ise aklen mümkün değildir. Dolayısıyla vuku bulmamıştır.

Mi'racta rü'yetullahın vukuu ise ilgili rivayetlerin sahih kabul edilmesi şartıyla ağırlıklı olarak kabul görmüş bir husustur. Buna göre Peygamber bu tecrübesinde Allah'ı görmüş ve O'nunla konuşma şerefine nail olmuştur. Kalbiyle mi gördüğü, gözleriyle mi gördüğü, görme olayının mahiyeti ve nasıl gerçekleştiği konularında ise kesin bir bilgi yoktur. Ancak keyfiyeti meçhul olmakla birlikte ilgili rivayetlerden hareketle Mi'rac gibi önemli bir hadisede Peygamberin Allah'ı görmüş olabileceği akıldan uzak bir husus değildir.

Rüyada rü'yetullah konusuna gelince, selef ulemâsına göre peygamberler için rüyada rü'yetullah konusunda bir ihtilaf yoktur. Bazı âlimler, peygamberler dışında insanların Allah'ı rüyada görebilmelerini imkân dahilinde kabul etmezlerken, bazıları peygamberler dışında da insanların Allah'ı görebileceklerini iddia ederler. Ancak

¹²⁹ Bk. Fussilet 41/20, 22.

¹³⁰ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 8/608; Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 8/351; Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 19/199.

bunlara göre rüyada görme olayının keyfiyeti bilinemez bir şekilde gerçekleşir. Zira Allah hiçbir şekilde tasvir edilemez. Netice itibariyle söylenecek son söz gaybı Allah'tan başka kimse bilemez.

Hz. Aişe'nin rü'yetullahı reddetmesi ise yorumlanmıştır. Hz. Aişe'nin rü'yetullahı reddetmesi onun dünyada ve gözlerle olacağına dairdir. Yoksa o, bütünüyle rü'yetullah'ı reddetmemiştir.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Abd b. Humejd, Ebû Muhammed Abd b. Humejd b. Nasr el-Kissî. *El-Müntehab Min Müsnedi Abd b. Humejd*. ed. Şeyh Mustafa Adevî. 2 Volume. Riyâd: Dâr Bilensiyye li't-tab'î ve't-tevzi', 2nd Ed., 1423/2002.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*. ed. Şuayb el-Arnâvûd. 50 Volume. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1412/1992.
- Aktulga Gürbüz, Sevda. "Şîâ ve Sûfilerde Rü'yetullah Meselesi." *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/8–9 (2018), 131–153.
- Arnâvûd, Şuayb-Ma'rûf, Beşşâr Avvâd. *Tahrîru Takrîbü't-Tezhîb*. 4 Volume. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1417/1996.
- Aynî, Ebû Muhammed (Ebû's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed. *'Umdetü'l-Kârî Fî Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. 25 Volume. Beyrut: Dâru ihyâ'i-türâsî'l-'Arabî, 1348/1929.
- Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdülhâlik el-Bezzâr el-Basrî. *El-Bahrü'z-Zehhâr*. ed. M. Zeynellah et al. 8 Volume. Medine: Mektebetü'l-'ulûm ve'l-hikem, 1430/2009.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *El-Câmi'u's-Sahîh*. ed. Muhammed Zühayr b. Nasr. 9 Volume. Beyrut: Dâru tavki'n-necât, 1422/2001.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-. *Târîhü'l-Kebîr*. ed. Muhammed Abdülmü'idhân. 8 Volume. Haydarabad: Dâiretü'l-meârifî'l-Osmaniyye, no date.
- Dârekutnî, Ebû Hasan Ali b. Ömer b. Ahmed. *Kitâbü'r-Rü'ye*. ed. İbrâhîm M. Ali - Ahmed F. Rifâ'î. Ürdün: Mektebetü'l-menâr, 1411/1990.
- Dârekutnî, Ebû Hasan Ali b. Ömer b. Ahmed. *Zikru Esmâ'it-Tâbi'in ve Men Ba'dehüm Mimmeh Sahhat Rivâyetühû 'inde'l-Buhârî ve Müslim*. ed. Kemâl Yûsuf Hût - Bûrân Dânâvî. 2 Volume. Beyrut: Müessesetü'l-Kütüb'i-Sekâfe, 1406/1985.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl. *Müsned*. ed. Hüseyin Selîm Esed Dârânî. 4 Volume. Riyâd: Dâru'l-Muğnâ li'n-Neşri ve't-Tevzi', 1412/2000.
- Dekkâk, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdulvahid b. Muhammed el-Ishafahânî. *Meclisü'l-İmlâ Fi-Rü'yetillah*. ed. Şerîf Hâtim b. Ârif el-Avnî. Riyâd: Mektebetü'r-Rüşd, 1418/1997.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *Es-Sünen*. ed. Şuayip Arnâvûtî - Muhammed Kâmil Karabelâlî. 7 Volume. Beyrut: Dâru'r-risâleti'l-âlemiyye, 1430/2009.
- Eş'arî, Ebû Hasan Ali b. İsmâîl b. Ebû Bişr İshâk b. Sâlim. *El-İbâne 'an Usûlü'd-Diyâne Li'l-Eş'arî*. ed. Favkiye H. Mahmud. Kahire: Dâru'l-ensâr, 1397/1976.
- Fîrûzâbâdî, Ebû Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kub b. Muhammed. *El-Kâmûsü'l-Muhît*. ed. Komisyon. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 8th Ed., 1426/2005.
- Gölcük, Şerafettin. Cehmiyye. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 7/234–236. İstanbul: TDV Yay.
- Gündoğar, Hamdi. *İslam İtikadında Sünnet*. İstanbul: Çıra Yayınları, 2nd ed., 2014.
- İbn Battal, Ebû Hasan Ali b. Halef b. Abdülmelik b. Battâl el-Bekrî el-Kurtubî. *A'lâmü'l-hadis Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. ed. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhîm. 10 Volume. Riyâd: Mektebetü'r-Rüşd, 1423/2003.

- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *Fethu'l-Bârî 'alâ Sahîhi'l-Buhârî*. ed. Muhammed F. Abdülbaki. 13 Volume. Beyrut: Dârü'l-ma'rîfe, 1379/1959.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *Lisânü'l-Mîzân*. ed. Abdülfettâh Ebû Gudde. Beyrut: Dârü'l-beşâiri'l-İslâmiyye, 10th ed., 1422/2002.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *Tehzîbü't-tehzi'b*. 12 Volume. Hindistan: Matbaâtu dâiretü'l-meârif en-nizâmiye, 1326/1908.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî. *el-lhkâm fî usûli'l-ahkâm*. ed. Ahmed M. Şakir. 8 Vol. Beyrut: Dârü'l-âfâki'l-cedîde, 1403/1983.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî. *Te'vilü Müşkili'l-Kur'ân*. ed. Muhammed M. Esfar. Lübnan: Mektebetü'l-İslâm – Müessesetü'l-işrâk, 2nd ed., 1419/1999.
- İclî, Ebü'l-Hasen Ahmed b. Abdillâh b. Sâlih. *Târîhü's-Sikât*. Dârü'l-Bâz, 1405/1984.
- Kâdî Abdülcebbâr, Ebû Hasan Kadî'l-kudât Abdülcebbâr b. Ahmed b. Abdülcebbâr el-Hemedânî. *Şerhü'l-Usûlü'l-hamse*. ed. A. Osman. Kahire: Mektebetü Vehbe, 3rd ed., 1416/1996.
- Koçyiğit, Talat. Abd b. Humejd. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 1/58. İstanbul: TDV Yay. 1988.
- Kose, Ozan. "Turkish Marriages between Religion and the State." *Reset DOC* (November 6, 2017). <https://www.resetdoc.org/story/turkish-marriages-religion-state/>
- Makdisî, Ebû Muhammed Takîyyüddîn Abdülganî b. Abdilvâhid b. Alî el- el-Cemmâîlî. *El-Kemâl Fî Esmâ'ir-Ricâl*. ed. Şâdî b. Muhammed b. Sâlim âl Nu'mân. 10 Volume. Kuveyt: Şirketü Gerrâs, 1437/2016.
- Mübârekfûrî, Rızâullah b. Muhammed İdrîs. *Tuhfetü'l-ahvezî bi-şerhi Câmî't-Tirmizî*. 10 Volume. Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1353.
- Münâvî, Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf b. Tâcil'ârîfin b. Nûreddîn Alî el-Haddâdî. *Feyzü'l-Kadîr Şerhu'l-Câmî'is-sağîr*. 6 Volume. Kahire: Dârü'l-ma'rîfe, 1356/1938.
- Müslim, Ebû Hüseyin Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *el-Câmî'u's-Sahîh*. ed. Muhammed Fuad Abdülbâkî. 5 Volume. Kahire: Dârü ihyâ'i'l-kütübi'l-Arabiyye, 1374/1955.
- Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali. *Ed-Duafâ ve'l-Metrûkîn*. ed. Mahmûd İbrâhîm Zâyid. Beyrut: Dârü'l-va'yi, 1396/1976.
- Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî. *el-Minhâc Şerhu Sahîhi Müslim b. Haccâc*. 9 Volume. Beyrut: Dârü ihyâ'i-türâsi'l-'Arabî, 2nd Ed., 1392/1972.
- Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî. *Tehzîbü'l-esmâ' ve'l-luğât*. 4 Volume. Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, tsz.
- Nevrî, es-Seyyid Ebû'l-Me'atî. *el-Câmî' fî'l-cerh ve't-ta'dîl*. 3 Volume. Beyrut: Alimu'l-kütüb, 1412/1992.
- Râzî, Ebû Abdullah (Ebü'l-Fazl) Fahreddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin et-Taberistânî. *el-Cerh ve't-ta'dîl*. 9 Volume. Beyrut: Dârü ihyâ'i-türâsi'l-'Arabî, 1271/1952.
- Râzî, Ebû Abdullah (Ebü'l-Fazl) Fahreddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin et-Taberistânî. *Mefâtihu'l-ğayb*. 33 Volume. Beyrut: Dârü ihyâ'i-türâsi'l-'Arabî, 1420/1999.
- Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs. *Er-Risâle*. ed. Ahmed Şâkir. Mısır: Mektebetü'l-Halebî, 1357/1940.
- Sehârenpûrî, Halîl b. Ahmed b. Mecîd. *Bezlü'l-Mechûd Fî Halli Süneni Ebî Dâvûd*. 14 Volume. Hindistan: Merkez Şeyh Ebi Hasan en-Nedvî lî'l-buhûs ve'd-dirâsâti'l-İslâmiyye, 1427/2006.
- Süyûtî, Ebû Fazl Celâleddîn Abdurrahmân b. Ebû Bekr b. Muhammed el-Hudayrî. *Tabakâtü'l-huffâz*. Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1403/1982.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd). *el-Câmî'u's-Sahîh*. ed. Ahmed Muhammed Şakir. 5 Volume. Mısır: Şirketü Mustafa el-Bâbî, 2nd Ed., 1395/1975.
- Topaloğlu, Bekir. Allah. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 2/471–498. İstanbul: TDV Yay. 1989.

- Tuğlu, Nuri. *Maturidilik ve Hadis*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2016.
- Yavuz, Y. Şevki. Haber-i vâhid. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 14/352–5. İstanbul: TDV Yay. 1996
- Yeşilyurt, Temel. Rü'yetullah. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 35/311–4. İstanbul: TDV Yay. 2008
- Yeşilyurt, Temel. *Tanrı'nın Aşkınlığı Bağlamında Ru'yetullah Sorunu*. Malatya: Kubbealtı Yayınları, 2001.
- Zehebî, Ebû Abdullah Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Siyeru a'lâmü'n-Nübelâ'*. ed. Şuayb el-Arnâvûd-Hüseyn Esed. 23 Vol. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1430/1985.
- Zehebî, Ebû Abdullah Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Tezhîbü Tehzîbi'l-kemâl fî esmâ'i'r-ricâl*. ed. M. Emin - G. Abbas. 11 Volume. Kahire: el-Fârûkî'l-hadîseti lî't-taba'ati ve'n-neşri, 1425/2004.

Extended Abstract

The Issue of Ru'yetullah in Hadiths

The main purpose of this article is to give an idea to the issue of seeing Allah/God in the light of hadiths. Ru'yetullah is a word formed from the words ru'yet and Allah, which are used to mean seeing Allah. Ru'yetullah is a theological concept that has been brought into religious terminology by being based on verses and hadiths since early times. In this study, without the theological discussions, which is the controversial dimension of the subject, only in the context of the related narrations, it has been subjected to a categorical classification in terms of the nature and condition of ru'yetullah in this world, in dreams, in the ascension and in the hereafter. The definition and conceptualization process of this concept started in the h. II century. When the relevant verse and hadith texts are examined, it is observed that it is a difficult subject to both prove and deny, and therefore, many opinions for and against have emerged, and therefore, it has been the subject of independent studies. The desire to see God has always been a matter of curiosity as a natural demand from history to the present. Accordingly, it has been one of the important issues that all people in general and believers in particular yearn for in life. As long as people's desire to see Allah is not based on obstinacy and denial, it is not an issue to be found strange. As a matter of fact, the Qur'an has included the demands of previous nations and even some prophets on this issue. Naturally, Mr. During the time of the Prophet, the Companions showed interest in the issue, expressed their curiosity about it, and Hz. shared with the Prophet. He also made some evaluations on this subject from time to time. As a result of this, an amount of narration texts that cannot be ignored on this subject have emerged.

In this article, the subject of ru'yetullah, which is essentially a creed, will be discussed in terms of hadith science. Since the study is a hadith article, it will be limited to the determination and analysis of the narrations related to the subject. Theological discussions on this subject and the differences of opinion between the sects will not be entered. In this context, firstly, the lexical and term meanings of the term ru'yetullah will be determined and the conceptualization process will be revealed, and then the related narrations will be systematically classified and evaluated in terms of promissory notes and text. Finally, the information and findings obtained from the aforementioned narrations will be reported in

the conclusion section. Based on both the relevant Qur'anic verses and the hadith texts in question, the issue of "ru'yetullah" has been an important topic of discussion in the history of Islamic thought and has been studied in detail with its different dimensions. Especially the issues of whether Allah can be seen or not, where, when and how he can be seen, have always occupied Islamic scholars since early times. Both the interpretation differences in the inferences made from the related verses and the apparent contradictions between the related narrations are seen as factors that inflame these discussions. The mystery and closure in the character of the subject can be seen as another factor that triggers this. Based on these motives, the issue of ru'yetullah, which has been conceptualized as a special term since early times, has been included as a separate title in the akaid and hadith books, and has even been the subject of independent studies.

No scholar who accepts the issue of ru'yetullah will deny ru'yetullah in the hereafter. Although it is generally accepted that the event of ru'yetullah in Mi'rac is possible, different opinions have been put forward about its nature. Due to the concern that the issue of Allah's being seen or not seen in a dream may be a troublesome approach in terms of the divinity of Himself, very cautious comments have been made on this subject. The phenomenon of ru'yetullah has not taken place in the world.

Key Words: Hadith, Ru'yetullah, Narration, Hereafter, Mi'raj, Dream.

